Coimisiún na Scrúduithe Stáit

An Ardteistiméireacht Fheidhmeach, 2014

Oideachas Sóisialta

(100 marc)

Dé Céadaoin, 4 Meitheamh 2014
Tráthnóna, 2:00 p.m. go 4:00 p.m.

Don Fheitheoir amháin
Stampa an Ionaid

Treoracha Ginearálta

1. Scríobh do SCRÚDUIMHIR sa spás seo:

2. SCRÍOBH NA FREAGRAÍ AR FAD SA FHREAGARLEABHAR SEO.

TÁ TRÍ ROINN SA SCRÚDÚ SEO

Roinn A: **Triail Éisteachta**
Caithfear gach ceist a fhreagairt.

Roinn B: **Freagra Gairid**
Caithfidh iarrthóirí 10 gceist a fhreagairt.

Roinn C: **Freagra Fada**
Tá ceithre cheist ann, Ceist C1, Ceist C2, Ceist C3, agus Ceist C4.
Caithfidh iarrthóirí **Ceist C1** a fhreagairt agus **dhá** cheist ar bith eile.

Don Scrúdaitheoir amháin					*Marc*
1. Iomlán na n-iomlán bun leathanaigh.			**Roinn A**		
2. Suim iomlán na gceisteanna dícheadaithe.			**Roinn B**		
3. An marc iomlán a bronnadh (1 lúide 2).			**Roinn C**	C1	
4. Bónas don fhreagairt trí Ghaeilge.				C2	
5. An marc iomlán a bronnadh, má tá bónas don Ghaeilge san áireamh (3 + 4).				C3	
6. Creidiúint.				C4	
Nóta: Caithfidh an marc ar líne 3 a bheith mar an gcéanna leis an marc sa bhosca **Iomlán**.			**IOMLÁN**		

Roinn A – **Triail Éisteachta** (35 marc)

Cloisfidh tú taifeadadh de thuarascáil.
Tá **dhá** chuid sa tuarascáil seo.

- An chéad chasadh: Cloisfidh tú an tuarascáil ar fad.
- An dara casadh: Ní chloisfidh tú ach Cuid 1. Tabharfar am duit na ceisteanna 1 go 5 a fhreagairt.
- An tríú casadh: Ní chloisfidh tú ach Cuid 2. Tabharfar am duit na ceisteanna 6 go 9 a fhreagairt.
- An ceathrú casadh: Cloisfidh tú an tuarascáil ar fad. Ansin ba chóir duit ceist 10, a léifear ar an taifeadadh, a fhreagairt.

Féadfaidh tú an spás seo a úsáid le haghaidh nótaí.

FREAGAIR GACH CEIST.

Nuair a bheidh Cuid 1 cloiste agat den dara huair, beidh deis agat na Ceisteanna 1 go 5 a fhreagairt.

1. (a) Cad a bhíodh i gclós na scoile riamh anall? (1 mharc)

____

(b) Liostaigh **dhá** fhocal a úsáideadh le cur síos a dhéanamh ar an gcibearbhulaíocht. (2 mharc)

1. ______________________________

2. ______________________________

(c) Tabhair **dhá** chúis nach smaoiníonn cibearbhulaithe faoin toradh a bhíonn ar an rud a bhíonn ar siúl acu. (2 mharc)

1. ______________________________

2. ______________________________

2. Cad ba chóir do thuismitheoirí a dhéanamh chun múineadh dá bpáistí cén dóigh le iad féin a chosaint? (2 mharc)

____

____

3. (a) Conas is féidir le duine roghnú cé a bheidh in ann a leathanach a fheiceáil? (1 mharc)

____

(b) Liostaigh **dhá** shlí inar féidir linn duine a stopadh ó bheith ag bradaíl ar ár gcuntais Facebook agus ríomhphoist. (2 mharc)

1. ______________________________

2. ______________________________

4. Liostaigh **dhá** shlí inar chóir do dhuine déileáil le teachtaireachtaí ríomhphoist agus le téacsanna atá gránna. (2 mharc)

1. ______________________________

2. ______________________________

5. (a) Má dhéantar bulaíocht ort, cén duine ba chóir a chur ar an eolas faoin drochíde? (1 mharc)

____

(b) Cén fáth ar chóir cion coiriúil a dhéanamh den chibearbhulaíocht? (2 mharc)

____

____

Nuair a bheidh Cuid 2 cloiste agat den dara huair, beidh deis agat na Ceisteanna 6 go 9 a fhreagairt.

6. (a) Cén aois a bhí ag Tom nuair a thosaigh an bhulaíocht? (1 mharc)

(b) Conas a rinneadh bulaíocht ar Tom? (2 mharc)

7. (a) Cad iad an **dá** rud ba chóir do Tom a dhéanamh? (2 mharc)

1.

2.

(b) Cén fáth ar léigh sé na teachtaireachtaí uair i ndiaidh uaire? (2 mharc)

8. (a) Cén fáth ar chreid sé go raibh na céadta ann a bhí ag déanamh bulaíochta air? (1 mharc)

(b) Conas a mhothaigh sé mar gheall ar na teachtaireachtaí seo? (1 mharc)

(c) Cén fáth nár inis sé dá mháthair faoi níos luaithe? (2 mharc)

9. (a) Cén rud a thuig sé le cuidiú ón gcomhairleoir? (1 mharc)

(b) Liostaigh **dhá** rud a mhol na Gardaí do Tom a dhéanamh. (2 mharc)

1.

2.

(c) Cad is gá do chibearbhulaithe a dhéanamh, dar le Tom? (2 mharc)

Nuair a bheidh an taifeadadh cloiste agat den tríú huair, freagair Ceist 10 a léifear ar an taifeadadh. Féadfaidh tú do chuid freagraí a bhunú ar an eolas a thugtar ar an taifeadadh agus/nó ar do chuid eolais féin.

10. Léifear an cheist seo amach ar an taifeadadh. (4 mharc)

Féadfaidh tú an spás seo a úsáid chun an cheist a scríobh síos.

____

____

____

Scríobh do fhreagra sa spás thíos, le do thoil.

Ceart Daonna 1:________________________________

____

Mínigh: ____________________________________

____

____

Ceart Daonna 2:________________________________

____

Mínigh: ____________________________________

____

____

Roinn B – **Ceisteanna Ilroghnacha** (20 Marc)

CAITHFIDH TÚ TABHAIRT FAOI **10** gCEIST AS **15**.

Tá 2 mharc ag gabháil le gach ceist.

Cuir tic ✓ sa bhosca taobh leis an bhfreagra ceart i ngach ceist.

1. Sa reifreann i 2013 fiafraíodh de mhuintir na hÉireann ar mhaith leo é seo a chur ar ceal:

An Dáil ☐

An Seanad ☐

Oifig an Uachtaráin ☐

2. Nuair a bhíonn leanbh ag forbairt sa bhroinn, bíonn sé ceangailte den mháthair leis seo:

Sreang an imleacáin ☐

An peilbheas ☐

Na stéigeacha ☐

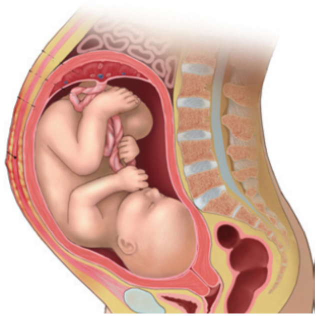

3. An fhoinse eolais is cruinne faoin daonra a bhíodh i do cheantar san am atá thart ná

Sean-nuachtáin ☐

Taifid phóstaí na n-eaglaisí ☐

Taifid an Daonáirimh ☐

4. Is é is Cáin Choinneála ar Ús Taisce (DIRT) ann ná

An cháin a íoctar ar an ús ar choigiltis ☐

An cháin a íoctar ar thalamh talmhaíochta ☐

An cháin a íoctar ar réadmhaoin phríobháideach ☐

5. Cén liosta nach bhfuil ann ach eagraíochtaí deonacha a chuireann seirbhísí ar fáil do dhaoine óga?

Scoil
Cura ☐
An Garda Síochána

Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte
Club sacair ☐
Leabharlann

Cumann Lúthchleas Gael (CLG)
Na Gasóga ☐
Club óige

6. Íoctar Forlíonadh Cíosa le daoine

Atá i mbun oideachais lánaimseartha agus ina gcónaí i dtithe príobháideacha atá ar cíos ☐

Atá ina gcónaí i dtithe príobháideacha atá ar cíos ach nach bhfuil in ann an cíos a íoc as a n-ioncam ☐

Atá ina gcónaí i dtithe de chuid an údaráis áitiúil nó i dtithíocht shóisialta agus a bhfuil liúntas cuardaitheora poist á fháil acu ☐

7. Is é atá sa nicitín atá le fáil i dtobac ná

- Támhachán ☐
- Dúlagrán ☐
- Spreagthach ☐

8. Cé acu ceann de na heagraíochtaí seo a leanas a chuireann tacaíocht agus seirbhís ar fáil do dhaoine atá gan dídean, nó atá i mbaol a bheith gan dídean?

- Simon Community ☐
- Niall Mellon Township Trust ☐
- Barnardos ☐

9. Ba chóir do mhná atá gníomhach go gnéasach dul le haghaidh tástáil smearaidh gach trí bliana le seiceáil le haghaidh

- Ailse chíche ☐
- Ailse cheirbheacs ☐
- Ailse scamhóg ☐

10. Bunaithe ar an eolas sa ghraf thíos, cé acu ceann de na ráitis seo a leanas atá ceart?

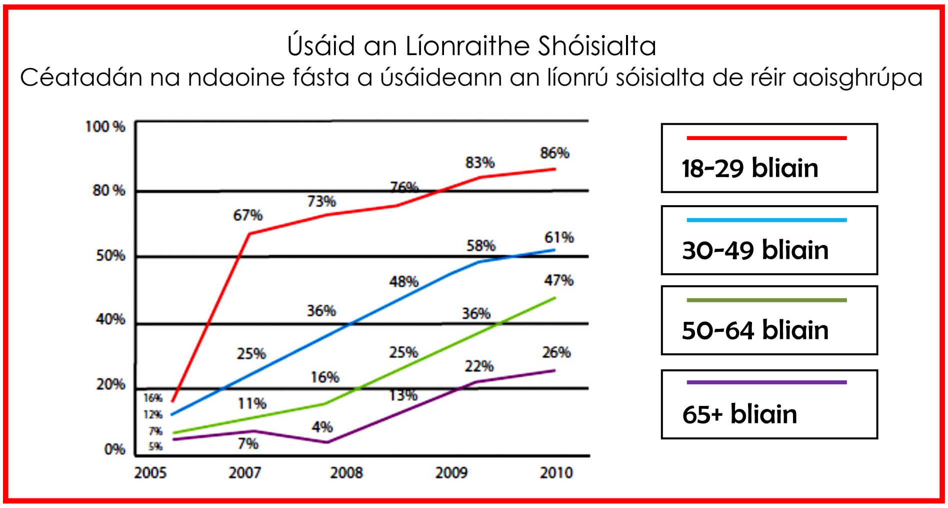

Tá úsáid an líonraithe shóisialta tar éis ardú i ngach aoisghrúpa ó 2005 i leith ☐

Tháinig laghdú ar úsáid an líonraithe shóisialta ag daoine 18-29 bliain d'aois idir 2007 agus 2010 ☐

Tá laghdú ag teacht ar úsáid an líonraithe shóisialta ag daoine atá 65+ bliain d'aois ☐

11. Oibríonn oifig an Ombudsman do Leanaí chun

ombudsman
for children • do leanaí

A chinntiú go gcosnaítear cearta na leanaí ☐

Seirbhísí a chur ar fáil do leanaí a bhfuil riachtanais speisialta acu ☐

Monatóireacht a dhéanamh ar leanaí ag freastal ar scoil ☐

12. Cé acu ceann díobh seo a leanas ar neamhord itheacháin é?

Impitíogó ☐

Búilime ☐

Galar cardashoithíoch ☐

13. Cé acu ceann díobh seo a leanas atá freagrach as na caighdeáin a chur i bhfeidhm i dtithe atá ar cíos?

Focus Ireland ☐

Na hÚdaráis Áitiúla ☐

Cumann Naomh Uinseann de Pól ☐

14.

AN SAOL LAETHÚIL — DÉ SATHAIRN, 20

BOTÚN MÓR IS EA NA HATHRUITHE ATÁ BEARTAITHE DON REACHTAÍOCHT UM CHOSAINT LEANAÍ

Is é atá sa cheannlíne thuas ná

Ráiteas fíorais (fírice) ☐

Ráiteas tuairimíochta ☐

Ceist truicir ☐

15. Is foinse thábhachtach díobh seo é an grúpa ina bhfuil feoil, iasc, uibheacha, agus malairt feola:

Carbaihiodráítí ☐

Mianraí agus vitimíní ☐

Próitéin agus iarann ☐

Roinn C (45 marc)

NÍ MÓR DUIT TABHAIRT FAOI **THRÍ** CHEIST.

Caithfidh tú **Ceist C1** a fhreagairt agus **dhá** cheist ar bith as C2, C3, agus C4.

Ceist C1: Oideachas Sóisialta agus Sláinte (15 mharc)

1. Bhí Serena 16 bliana d'aois nuair a tugadh a máthair isteach san ospidéal le cóir leighis a fháil le haghaidh an alcólachais. Is í Serena an duine is sine de cheathrar páistí agus, mar gheall air sin, ghlac sí uirthi féin an chuid is mó d'obair agus de fhreagrachtaí an tí.

Bhí a hathair amuigh ag obair gach lá agus b'éigean do dhuine éigin aire a thabhairt dá deartháir beag nach raibh ach dhá bhliain d'aois. Rinne a hathair an tsiopadóireacht agus ghlac sé na freagrachtaí air féin nuair a tháinig sé abhaile ón obair, ach bhí sise i gcónaí ann.

Ar dtús, thaitin sé léi a bheith i mbun an tí agus fanacht sa bhaile ag tabhairt aire dá deartháir beag. Mhothaigh sí fásta suas agus i gceannas – i mbun na cócaireachta agus an ghlantacháin, á gcur ar scoil agus ag tabhairt aire dá deartháir.

Níorbh fhada gur mhothaigh sí ina haonar, tuirseach agus go raibh an iomarca freagrachtaí uirthi. Nuair a tháinig a máthair abhaile chuaigh Serena ar ais ar scoil. Ach, toisc gur thosaigh a máthair ag ól arís bhí ar Serena dul i mbun an tí arís agus mhothaigh sí freagrach as an teaghlach agus as an teach arís. Cé nach raibh a deartháir Pat ach dhá bhliain níos óige ná í, níor iarradh air cabhrú riamh.

Sa bhliain deiridh den Ardteistiméireacht Fheidhmeach shocraigh Serena go gcaithfeadh deireadh teacht leis seo. Ghlaoigh sí an teaghlach le chéile. Bhraith sí ciontach agus í ag gearán ach dúirt sí leo go raibh am saor ag teastáil uaithi. Rinne sí amach róta de na rudaí a bhí le déanamh agus rinne gach duine na jabanna ar a sheal. Aon uair a rinne duine eile iarracht gach rud a fhágáil faoi Serena , shín sí méar ar an róta agus dúirt sí nárbh é an jab s'aicise é.

Tá ag éirí go han-mhaith léi ar scoil anois agus tá súil aici cúrsa iar-Ardteistiméireachta a dhéanamh an bhliain seo chugainn. Mothaíonn sí freagrach as a teaghlach i gcónaí agus uaireanta mothaíonn sí ciontach nach bhfuil sí ag déanamh dóthain dóibh. Cuireann a hathair i gcuimhne di anois nach í an tuismitheoir í. Is í an deirfiúr mhór í.

(a) Tabhair sampla **amháin** den chaoi ar iompair Serena í féin ar bhealach éighníomhach. (1 mharc)

____

____

(b) Déan cur síos ar bhealach **amháin** a bhféadfaí a rá go bhfuil an teaghlach seo gnéasaíoch. (1 mharc)

____

____

(c) Tabhair sampla **amháin** den chaoi ar iompair Serena í féin ar bhealach treallúsach. (1 mharc)

____

____

2. (a) Ainmnigh eagraíocht dheonach a chuireann cabhair agus tacaíocht ar fáil do theaghlaigh i gcruachás. (1 mharc)

____

(b) Déan cur síos ar bhealach **amháin** a gcuireann an eagraíocht seo cabhair agus tacaíocht ar fáil do theaghlaigh atá i gcruachás. (1 mharc)

____

____

3.

Líon na nDaoine Scartha nó Colscartha.

1986	1996	2011
40,347	94,433	246,924

Ardú ar Líon na nDaoine atá Scartha

Léiríonn an anailís ar na figiúirí sa daonáireamh go bhfuil ardú ar líon na lánúineacha a dhéanann an cinneadh scaradh óna chéile.

Deir lánúin amháin as gach trí lánúin go bhfuil fadhbanna airgid ag déanamh dochair dá bpósadh. Chualamar ar fad an seanráiteas, 'Nuair a thagann fadhbanna airgid isteach an fhuinneog, imíonn an grá amach an doras'.

Tá roinnt lánúineacha ann, áfach, nach bhfuil in ann scaradh de bharr cúinsí airgid. Tá cuid de na lánúineacha sin in ann maireachtáil le chéile mar lóistéirí ar bhealach sibhialta ach i gcás lánúineacha eile bíonn easaontas agus strus ann gach lá. Bíonn tionchar diúltach aige sin uile ar na lánúineacha iad féin gan trácht ar an damáiste ollmhór a d'fhéadfadh sé a dhéanamh dá leanaí.

(a) Seachas fadhbanna airgid, liostaigh **dhá** chúis eile le cliseadh pósta. (2 mharc)

1. ____

2. ____

(b) Cén chomhairle a chuirfeá ar lánúineacha a bhfuil deacrachtaí caidrimh acu? (1 mharc)

____

____

(c) **Is conradh é atá ina cheangal dlí an pósadh agus, in Éirinn, ní mór do lánúineacha fógra trí mhí a thabhairt do Chláraitheoir na mBreitheanna, na mBásanna agus na bPóstaí sula bpósann siad.**

Cén fáth a bhfuil sé tábhachtach gan pósadh faoi dheifir? (1 mharc)

____

____

4. (a) Seachas deacrachtaí caidrimh, liostaigh cúis **amháin** eile a mbíonn strus ar an duine aonair.
(1 mharc)

____

(b) Déan cur síos ar **dhá** bhealach ina ndéileálfadh duine go dearfach leis an strus ina s(h)aol.
(2 mharc)

1.____

2.____

5.

(a) Déan cur síos ar chineál **amháin** d'aonad teaghlaigh seachas aonad traidisiúnta an teaghlaigh.
(1 mharc)

____

____

(b) Ní mór do gach tuismitheoir/caomhnóir a theach a dhéanamh sábháilte.

Liostaigh **dhá** bhealach a bhféadfadh tuismitheoirí/caomhnóirí a dteach a dhéanamh sábháilte do leanbh atá trí bliana d'aois.
(2 mharc)

1. ____

2. ____

CAITHFIDH TÚ **DHÁ** CHEANN DE NA TRÍ CHEIST SEO A LEANAS A FHREAGAIRT.

Ceist C2: Mo Phobal (15 mharc)

1. (a) Liostaigh **dhá** rud a insíonn an grianghraf seo dúinn faoin saol a bhí ann san am a chuaigh thart. (2 mharc)

1. ____________________

2. ____________________

(b)

Roghnaigh foinse **amháin** eolais faoi do cheantar san am a chuaigh thart. Mínigh cén fáth a n-úsáidfeá an fhoinse eolais seo. (1 mharc)

Foinse eolais: ____________________

Mínigh: ____________________

____

2. (a) Luaigh **dhá** chúis a bhfuil an ráiteas seo mícheart. (2 mharc)

Cúis 1: ____________________

____

Cúis 2: ____

____

(b) Ainmnigh **dhá** rud a chaithfidh duine a dhéanamh chun cead pleanála a fháil ar a s(h)ealúchas féin. (2 mharc)

1. ____

2. ____

3.

I rith 2013, chuir muintir na hÉireann fáilte roimh na céadta míle cara agus teaghlach ó áiteanna ar fud an domhain, ag iarraidh orthu teacht abhaile.

Spreag an Tóstal na pobail áitiúla leis an gcuid is fearr dá gceantar a chur ar taispeáint chun fáilte a chur roimh chuairteoirí.

tóstal ÉIREANN 2013

(a) Liostaigh **dhá** chúis a mbeadh cuairteoirí ag tarraingt ar do cheantar. (2 mharc)

1. ____

2. ____

(b) Ainmnigh eagraíocht amháin a chabhraíonn le bród as do phobal a chur chun cinn. (1 mharc)

____

(c) Déan cur síos ar bhealach **amháin** a gcabhraíonn an eagraíocht sin le bród as do phobal a chur chun cinn. (1 mharc)

____

4.

Coill Uí Sheanáin i gCoinne Tuirbíní Gaoithe

Déan cur síos ar **dhá** bhealach a bhféadfadh pobal agóid a dhéanamh faoi cheist. (2 mharc)

1. ____

2. ____

5. (a) Ainmnigh modh taighde **amháin** a d'fhéadfá a úsáid chun dearcthaí daoine ar cheist a fháil amach. (1 mharc)

____

(b) Cén fáth a n-úsáidtear graif chun torthaí taighde a léiriú? (1 mharc)

____

Ceist C3: Saincheisteanna Comhaimseartha (15 mharc)

1. (a) Meaitseáil na hairí rialtais thíos leis an roinn rialtais atá faoina gcúram. (3 mharc)

Michael Noonan

Joan Burton

Ruairí Quinn

An Roinn Rialtais	Ainm an Aire
An Roinn Airgeadais	
An Roinn Oideachais agus Scileanna	
An Roinn Choimirce Shóisialta	

(b) Cén fáth a mbíonn líon mór daoine ann nach gcaitheann vóta i dtoghcháin, dar leat? (1 mharc)

____

(c) **Is vóta millte é vóta nach féidir a chomhaireamh toisc nach bhfuil sé soiléir cé dó an vóta.**

Cén fáth a millfeadh duine a vóta, dar leat? (1 mharc)

____

____

2. (a) Cén fáth a bhfuil sé tábhachtach go gcaithfeadh daoine vóta i dtoghcháin? (1 mharc)

____

____

(b) Liostaigh **dhá** rud a bhíonn ag teastáil ó dhuine chun vóta a chaitheamh in olltoghchán. (2 mharc)

1. ____

2. ____

3. Roghnaigh ceann **amháin** de na toghcháin seo in Éirinn. (Cuir tic ✓ le do rogha.)

☐ TOGHCHÁN ÁITIÚIL

☐ OLLTOGHCHÁN

☐ TOGHCHÁN EORPACH

(a) Cén fáth a mbíonn an toghchán seo ar siúl? (1 mharc)

____

(b) Is gnách go mbíonn an toghchán seo ar siúl gach (Cuir tic ✓ le do rogha.) (1 mharc)

Trí bliana ☐ Cúig bliana ☐ Seacht mbliana ☐

4.

(a) Cén fáth a mbaineann eagraíochtaí mar Chumann na hÉireann um Chosaint Leanaí (ISPCC) úsáid as daoine cáiliúla mar *The Script* chun tacú leis an obair a dhéanann siad, dar leat? (1 mharc)

____

____

(b) Déan cur síos ar sheirbhís **amháin** a chuireann an ISPCC ar fáil. (1 mharc)

____

____

5. (a) Tá cead ag na meáin chumarsáide tuairisc a fhoilsiú ar chásanna dlí teaghlaigh in Éirinn anois. Níl cead acu an teaghlach a shainaithint, cén fáth a bhfuil sin tábhachtach? (1 mharc)

____

____

(b) Bíonn breitheamh agus giúiré sa Phríomh-Chúirt Choiriúil. Luaigh **dhá** chúis ar smaoineamh maith é sin. (2 mharc)

1. ____

2. ____

Ceist C4: Ag Dul i gCúram Ruda (15 mharc)

1. (a) Liostaigh ceart **amháin** agus freagracht **amháin** atá ag tionóntaí. (2 mharc)

Ceart: ____

____

Freagracht: ____

____

(b) Ainmnigh eagraíocht a thugann cabhair agus tacaíocht do thionóntaí. (1 mharc)

____

2.

Buiséad

Ioncam:	Méid	Costais:	Méid
Pá		*Cíos*	
		Leictreachas	
		Teileafón	

(a) Seachas na cinn atá san áireamh thuas, liostaigh **dhá** chostas eile ba chóir do dhuine a chur san áireamh ina b(h)uiséad. (2 mharc)

1. ____

2. ____

(b) Liostaigh **dhá** chúis a bhfuil sé tábhachtach do dhuine óg buiséadú a dhéanamh. (2 mharc)

1. ____

2. ____

3.

Lánchuimsitheach

Tríú Páirtí

(a) Seachas árachas cairr, liostaigh **dhá** chineál árachais eile a bheadh ag teastáil ó dhuine. (2 mharc)

1. ____

2. ____

(b) Luaigh cúis **amháin** a mbeadh ceann **amháin** de na cineálacha árachais seo a leanas ag teastáil. (1 mharc)

Cineál árachais: ______________________________

Cúis: ______________________________

____

4.

Cárta Creidmheasa

Cárta Dochair

Dochar Díreach

Dochar Díreach

Roghnaigh ceann **amháin** de na modhanna íocaíochta thuas. Mínigh buntáiste **amháin** agus míbhuntáiste **amháin** a bhaineann leis an modh sin chun íoc as earraí nó seirbhísí. (2 mharc)

Modh íocaíochta: ______________________________

Buntáiste: ______________________________

____

Míbhuntáiste: ______________________________

____

5. (a) Roghnaigh ceann **amháin** de na soláthróirí iasachta thíos. (Cuir tic ✓ le do rogha.)

Iasachtóir Airgid ☐

Banc ☐

Tabhair breac-chuntas ar **dhá** chúis a bhfaigheadh duine óg iasacht ón soláthraí sin seachas ón gceann eile. (2 mharc)

1. ______________________________

2. ______________________________

(b) Cén fáth a mbeadh ráthóir ag teastáil ó dhuine a mbeadh iasacht á fáil aige/aici? (1 mharc)

____

____

Leathanach Bán